

EXPOSICIÓ EL MÓN I UN LLIBRE: DE L'ESCRIPTOR AL LECTOR
Palau Moja. Barcelona, 19/4 - 23/6/2007

ELS CAMINS DEL LLIBRE

La forma i el sentit

Generalitat de Catalunya
Institució de les Lletres Catalanes

Cada setmana desenes de novetats arriben a les llibreries, recorren els aparadors, les taules i els expositors per mostrar-ne les virtuts als lectors desconfiats. Els llibres intenten seduir, els lectors volen ser seduïts.

La promoció i els mitjans d'informació intenten despertar l'interès del lector, fins i tot abans que el llibre sigui al carrer. Però és el lector qui tindrà la darrera paraula. La col·lecció i el catàleg donen un context a cada nou llibre i l'agermanen amb el record de lectures passades. També el gènere ens diu que el llibre pertany a una categoria que ja és coneguda i valorada pel lector.

Col·leccions literàries

Podem trobar l'origen de les actuals col·leccions en les recopilacions que els tipògrafs venecians del segle XVI feien de textos grecs. Vet ací la tradició editorial a la vella Europa: la idea d'aplegar els llibres per orientar els lectors, per donar-los l'oportunitat de descobrir noves obres, nous autors.

«Tots els llibres publicats per un cert editor podrien ser vistos com anelles d'una única cadena, o segments d'una serp de llibres, o fragments d'un únic llibre format per tots els llibres publicats per aquell editor. Tracteu d'imaginar una editorial com un únic text format no solament per la suma de tots els llibres que s'hi han publicat, sinó també per tots els seus altres elements constitutius, com les cobertes, les solapes, la publicitat, la quantitat d'exemplars impresos i venuts, o les diverses edicions en què el mateix text ha estat presentat. Imagineu una editorial d'aquesta manera i us trobareu immersos en un paisatge molt singular, que es podria considerar una obra literària en si, d'un gènere específic.» Roberto Calasso

[Prestatge-vitrina: amb col·leccions originals literàries]

- «Nouvelle revue française». Col·lecció que inicialment era una revista fundada el 1909 per André Gide, i que des del 1911 va ser editada per Les Éditions Gallimard.
- «Penguin Classics». Col·lecció d'autors clàssics creada el 1946 per Penguin Books.
- «A tot vent». Col·lecció de novel·la d'Edicions Proa creada el 1928. Ha estat dirigida per Joan Puig i Ferrer i Joan Oliver, entre d'altres.
- «Bernat Metge». Col·lecció iniciada el 1923 per la Fundació Bernat Metge on es publiquen els clàssics grecs i llatins amb l'objectiu de donar a conèixer textos significatius de la història de la literatura clàssica.

Col·leccions de gènere

Vendre literatura no és vendre llet descremada. Qui cerca llet, espera trobar un producte igual que el que ha consumit altres vegades.

El lector de novel·les policíacques o d'aventures fantàstiques, de relats històrics o romàntics, no vol llegir sempre el mateix llibre; només en vol un de semblant. Els editors miren de donar al lector prou indicis perquè percebi que el que té a les mans és una obra nova, però que té semblances amb les altres que ha llegit.

Tots els aspectes formals del llibre es preparen perquè el lector pugui reconèixer-ne el gènere.

A les sèries populars de gènere, la marca és més important que l'autor. En voleu una mostra?

Edward Wheeler va escriure trenta-tres novel·les protagonitzades per Deadwood Dick. L'editorial Beadley & Company les venia a cabassos en format popular per quatre cèntims. Quan l'any 1885 Wheeler morí sobtadament, la Beadley amagà la mort de l'autor als lectors i continuà publicant llibres com si els hagués escrits Wheeler. Un grup de treball de la mateixa editorial va escriure, com si es tractés d'una cadena de muntatge, noranta-set novel·les noves.

Alguns autors del gènere de l'oest i de la ciència ficció, molt populars durant el franquisme, van ser Eduardo de Guzmán, àlies *Edward Goodman*; Pedro Guirao, *Peter Kapra*; Juan Gallardo Muñoz, *Curtis Garland*; Francisco González Ledesma, *Silver Kane*, i, sobretot, Marcial Lafuente Estefanía, que va escriure prop de tres mil cinc-centes novel·les, una per setmana i de no més de cent pàgines, que es venien a un duro.

[Prestatge-vitrina: amb col·leccions de gènere]

- «2001». Col·lecció de ciència-ficció creada el 1984 per l'Editorial Pleniluni d'Alfons el que va publicar els clàssics d'aquest gènere.
- «La Cua de Palla». Creada el 1963 per Edicions 62, va ser la primera col·lecció de novel·la policíaca publicada en català.
- «La Marrana». Col·lecció de novel·la eròtica creada el 1988 per Edicions de La Magrana.
- «Els Grumets de la Galera». Col·lecció de literatura infantil i juvenil, creada el 1966 per Editorial La Galera. Va ser un referent pels infants i adolescents d'aquells anys.

Els *best-sellers*: sense aturall

Les diferents tradicions editorials es fonen en un sol model industrial i globalitzat. La col·lecció i el catàleg deixen de ser estratègies editorials.

Els departaments de màrqueting dels grans grups editorials entren en escena i planifiquen i construeixen marques noves i estratègies amb la finalitat única d'incrementar l'impacte del seu *producte* en el moment de sortir al mercat.

Formes del llibre i maneres de llegir

La relació entre la forma i el contingut sempre ha estat complexa.

L'aspecte extern d'un llibre, pot condicionar-nos-en la lectura?

No cal dir que hi ha llibres que han estat molt valorats i que ara no ho són tant. Sovint, els llibres canvien de vestit.

Walter Scott i Alexandre Dumas van ser molt populars al seu temps. Les seves obres es van publicar en fulletons, per trameses. Un segle més tard, van ser acuradament editades com a clàssics i, alhora, en llibres il·lustrats per al públic juvenil.

Canviar la manera de publicar certes obres també canvia la manera de llegir-les.

A Amèrica, les novel·les policíiques de Dashiell Hammet, Raymond Chandler i Jim Thompson — publicades en edicions de butxaca i pensades per anar a la brossa en acabar de llegir-les— avui no serien tan importants si els editors europeus no les haguessin rescatades i presentades als lectors en col·leccions remarcables també pel seu aspecte formal: «Série Noire», de Gallimard; «Il Giallo», de Mondadori; «La Cua de Palla», d'Edicions 62

Avui dia, aquestes obres s'anomenen de *série negra* perquè el color de la portada de l'edició francesa era negra.

Qui sap si, de vegades, la nostra actitud davant un llibre —i la nostra interpretació del text— no depèn més aviat de la presentació material i del farciment del llibre, que no pas del seu contingut...

«La meua edició de l'*Odíssea* traduïda per Lawrence d'Aràbia, l'extensa biblioteca d'Odisees aplegada per George Steiner a Ginebra, les diferents edicions de butxaca d'Homer que un lector anònim va enviar per a ajudar a reconstruir la Biblioteca de Sarajevo... Cada lector llegeix una *Odíssea* diferent; les seves lectures, juntes, porten les aventures d'Ulisses molt més enllà de les Illes Afortunades, fins a l'infinit.» Alberto Manguel

[Taula-vitrina: tres edicions del *Tirant* —erudita, divulgativa i infantil— i fragments sonors]

- Joanot Martorell, Martí Joan de Galba. *Tirant lo Blanc i altres escrits de Joanot Martorell*. Edició a cura de Martí de Riquer. Barcelona: Ariel, 1979. Veú: Lluís Soler

- Joanot Martorell. *Tirant lo Blanc*. Edició a cura de Rosa Giner i Joan Pellicer. València: 3i4edicions, 2005. Veú: Sílvia Amigó

- Joanot Martorell. *Tirant lo Blanc*. Adaptació de M. Aurèlia Capmany. Barcelona: Proa, 1990. Veú: Lucas Charnet